

УДК 741.6:336.748(477)+316.77

DOI <https://doi.org/10.32782/2415-8151.2025.37.28>

ДИНАМІКА ДИЗАЙНУ БАНКНОТ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ВИМІРІ

Гринько Дмитро Олександрович

аспірант кафедри графічного дизайну,

асистент кафедри графічного дизайну,

Київський національний університет культури і мистецтв, Київ, Україна,

e-mail: dimagrinc@gmail.com, orcid: 0000-0001-5403-2639

Анотація. **Мета** статті полягає у вивченні динаміки розвитку візуальної мови і комунікативних елементів українських паперових грошей на прикладі банкноти номіналом 50 грн, а також з'ясування ставлення фахово орієнтованої на графічний дизайн молоді України до феномену української гривні.

Методологія. Дослідження здійснено методом візуального опису банкноти номіналом 50 грн, порівняльного аналізу дизайну різних років її випуску, семантичного аналізу її графічних елементів та соціологічного опитування дизайн-орієнтованої молоді. Емпіричні дані отримано в результаті проведення кількісного опитування вузької вибірки професійно орієнтованої на графічний дизайн української молоді.

Результати. У результаті аналізу динаміки дизайну української банкноти номіналом 50 грн, що функціонує у період відновленої незалежності України, виявлено відхід від відкрито етнічних мотивів декору банкнот до складної системи переосмислених у сучасних тенденціях візуальної культури символів української державності УНР і традиційної культури. Визначено, що українська влада як головний замовник дизайну грошових знаків формує довіру громадян до держави створенням і закріпленням стійких асоціацій її з діяльністю видатних діячів та здобутків, яких вони досягли у тій чи іншій галузі. Дизайн грошей впливає не лише на утилітарність та художню цінність цього платіжного засобу, а й презентує цінності та образ країни, з якими уряд держави хоче, щоб її асоціювали на світовій арені. У результаті проведеного серед дизайн-орієнтованої молоді опитування з'ясовано високий ступінь зацікавленості цієї аудиторії естетикою національної валюти та переважним схваленням застосованого семантичного наповнення. Відповіді респондентів підтвердили, що українська гривня сприймається не лише як платіжний засіб, а й як символ національної культури та ідентичності.

Наукова новизна полягає у міждисциплінарності вивчення дизайну українських банкнот і проведенні комплексного аналізу як із мистецтвознавчої позиції, так і з соціологічної; виявленні ставлення української молоді до грошових знаків як носія національної ідентичності та каналу візуальної комунікації і впливовості дизайну на характер цього ставлення.

Практична значущість полягає у можливості використання отриманих результатів дизайнерами, які займаються формуванням візуальної ідентичності держави, а також державними інституціями, що відповідають за затвердження дизайну грошових знаків, із метою вдосконалення їх візуальної привабливості та символічної виразності під час розроблення нових серій банкнот.

Ключові слова: графічний дизайн, дизайн банкнот, грошовий знак, гроші, візуальна комунікація, гривня, ідентичність, портрет, ілюстрації, архітектурна пам'ятка, опитування, дизайн-аналіз.

ВСТУП

Грошові знаки впродовж свого багато-вікового функціонування відігравали і відіграють одну з ключових ролей у формуванні державної ідентичності країн. Банкноти і монети є не лише засобом купівлі та продажу, а й своєрідним культурним продуктом, який відображає та пропагує цінності, історію, ідеологію держави. Вагому роль у такій їхній представницькій ролі відіграє графічний дизайн. Проектування грошових знаків здійснюється під впливом вагомих чинників, головними з яких є динаміка соціального, культурного і політичного розвитку країни, тренди візуальної культури, технологічні інновації, що забезпечують захист від підробок. Саме тому попри сталість і консервативність технічних і функціональних вимог до розроблення грошей дизайн банкнот і монет має певну динаміку. Аналітика цієї динаміки, зокрема в контексті загальних суспільних змін, є важливою для наукового осмислення теми.

Гривня як назва національної валюти була офіційно визначена в 1991 р., саме її було вибрано серед інших варіантів синкретичного походження на відміну від альтернативної назви «шаг», яка не прижилася [8].

Важливими показником ефективності представницької функції грошей є ставлення до них населення як громадян країни та користувачів у повсякденних операціях. Факт, що виставку «Гривня. Більше ніж гроші», проведену в період із 28.03.2025 по 11.05.2025 в Українському домі, відвідало 35 тис людей [1], свідчить про неабиякий інтерес населення, принаймні столиці, до феномену українських грошових знаків. Утім, це стосується ситуації, коли тему виведено на рівень грандіозної культурної події. Інша ситуація – повсякдення, коли гроші є об'єктом функціонально необхідним, але часто малопомітним для оглядання, естетичної насолоди та осмислення. Тому важливим стає з'ясування ступеню уваги українців до дизайну української гривні та, відповідно, впливовості дизайну на повагу громадян до гривні як джерела ідентичності.

Означені чинники зумовлюють актуальність вибраної теми. Об'єктом дослідження є паперові грошові знаки – українські банкноти періоду відновленої незалежності.

АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Теоретичним підґрунтям цієї статті є низка наукових праць, у яких досліджуються різні аспекти проектування, виготовлення та емісії паперових грошових знаків. Передусім основою дослідження стала робота

нідерландського вченого Г. Хея, який дослідив та описав елементи, що мають бути присутні на банкноті. Науковець структурував ці елементи на три групи: дизайн, захист та інклюзія. До групи елементів дизайну він відніс чітке зазначення номіналу, виразне кольорове поєднання, ілюстрації культурної спадщини країни та візерунки для тла. До групи елементів захисту – водяний знак, наскрізний елемент, оптично-змінний елемент, мікротекст, захисну стрічку та латентне зображення. До групи інклюзивних елементів – розмір і рельєфні елементи [14]. Ці три групи елементів об'єднуються у єдиний грошовий знак за допомогою грамотного дизайну.

У роботі вчених С. Спід, Дж. Ранкін, С. Клсден та Дж. Вайнес розглянуто феномен грошей як інструменту, здатного надати дизайнерам нові виміри для проектування [19]. Учені описують перехід грошей у носій інформації і наголошують на тому, що готівка є відмінною від сучасних грошей, які вже стають носіями даних.

Учені А. Рафій, А. Карімі та М. Бодагі описують відмінності у використанні різноманітної сировини для виготовлення банкнот, дизайн та специфіку друку. Вони приділяють увагу дослідженню механічних пошкоджень на паперових і полімерних матеріалах, на яких друкуються грошові знаки [18].

Іспанські вчені Ф. Охедо та П. Масізо у своїй роботі розглядають грошові знаки у психологічному розрізі з погляду на три фактори: дизайн, колір та розмір банкноти. Дані дослідження показують, як важливо враховувати функціональні особливості банкноти під час проектування дизайну [17].

У своєму дослідженні В. Гончаров інтерпретує феномен грошей як форму соціального існування. Дисертацію зосереджено на всебічному аналізі грошей як інтегральної категорії, що охоплює різноманітні аспекти культури та пронизує усі рівні соціального буття людини [2].

Дослідження З. Скринник розкриває соціокультурну суть грошей як медіума комунікації та інструменту впливу на раціональність у суспільстві. Гроші розглядаються не лише як економічна категорія, а й як культурна метамова, що формує цінності та впливає на життєвий світ людини. Автор наголошує, що протистояти їхньому тоталізуючому впливу може лише громадянське суспільство [12].

А. Римар розглядає українські гроші як цілісний історико-культурологічний чинник у контексті національного державотворення. Автор аналізує культурну спадковість, традиції та ідеологічний зміст грошових знаків

від періоду ранньої державності до сучасності. Наголошено на ролі української валюти як засобу культурної репрезентації держави на міжнародному рівні [10].

У статті досліджено еволюцію української банкноти з акцентом на дизайн, рідкісні та колекційні екземпляри, особливості друку й збереження. Гривня розглядається як національний символ і мистецький об'єкт, що трансформувався разом із державністю України [9].

Виявленню значущості та впливу паперових грошових знаків та бонів грошей на соціально-економічне, політичне й культурне життя регіону присвячено дослідження Г. Марковецької (на прикладі Східної Галичини) [7]. Окрім соціокультурного аспекту, науковиця приділила значну увагу процесу створення, випуску та функціонування фінансових інструментів.

Важливим для теми даного дослідження є наукова праця А. Киричок та А. Мельниченко, які підсумовують, що гроші, окрім своєї фінансової ролі, також є важливими каналами соціальної комунікації. Вони передають повідомлення від однієї сторони до іншої [5].

А. Клейван описує, як у норвезьких банкнотах акцент робиться на дизайнерській концепції та символічному змісті кожної купюри як частини цілісної державної візуальної стратегії [15].

Б. Стевановські та Р.М. Кляйн досліджують, на які особливості банкнот звертають увагу користувачі, ураховуючи контекст перегляду. Результати показали, що портрети на банкнотах рідко привертати увагу умовної групи у контексті визначення їх автентичності, однак ці функції виявлялися більш важливими в контекстах мистецтва або просторового розташування [20].

Учені Н. Тріфонова та Т. Березнюк аналізують внесок у дизайн українських грошей митців Г. Нарбута, В. Кричевського, О. Красовського, І. Мозолєвського, А. Приходько, Б. Романовського, А. Середи, І. Зотова [13].

Георгій Нарбут зробив ключовий внесок у формування візуального образу українських грошей періоду УНР. Він створив ескізи перших національних банкнот зі стилістикою, що поєднувала українські орнаменти, геральдику та авторську каліграфію [16].

Зокрема, він спроектував банкноти номіналом 10 гривень, 50 карбованців, 100 гривень і 500 гривень у 1918 р. в Києві, заклавши основу української грошової графічної традиції [11].

МЕТА

Мета статті полягає у вивченні динаміки розвитку візуальної мови і комунікативних елементів українських паперових грошей на прикладі банкноти номіналом 50 грн, а також з'ясування ставлення фахово орієнтованої дизайну молоді до феномену української гривні.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

За період відновленої незалежності України дизайн українських банкнот було змінено тричі. Виявлення головних нововведень розглянемо на купюрі номіналом 50 грн. Кількість і характер основних графічних елементів, що визначають культурну ідентичність, було сформовано ще у 1992 р. і дотепер незмінні: портрет відомого українського діяча, знакова архітектурна споруда, орнаментальний декор. Оновленню підлягали лише композиція, стилізація, колорит.

Національна валюта набувала візуальної виразності через оновлення дизайну, символів та зображень, що підкреслюють культурну і державотворчу ідентичність України протягом двох десятиліть розвитку гривні [4].

Перша серія банкнот була надрукована у 1992 р., але введена в експлуатацію лише в 1996 р. Проте збереглися початкові ескізи банкноти (рис. 1), які були спроектовані за дизайном художників Василя Лопати та Бориса Максимова. Аналіз цих ескізів відіграє важливу роль у дослідженні еволюції дизайну банкнот.

Рис. 1. Перший ескіз банкноти номіналом 50 грн зразка 1992 р.

За проектом перша банкнота (рис. 1) мала розмір 135×70 мм. Колірна гама основних графічних елементів мала рожеві відтінки, а центральна фонові частина – градієнтні переходи зеленого та жовтого. Портрет видатного українського історика, політика та голови Центральної Ради Михайла Грушевського розміщено у центрі, на лицьовому боці банкноти. Обабіч із дзеркальним розміщенням знаходяться ілюстрації квіткових букетів. Усе це знаходиться в обрамленні орнаментальної червоної рамки за периметром банкноти. Орнамент за стилістичними характеристиками нагадує стиль Георгія Нарбута (рис. 2).

Рис. 2. Ілюстрація з журналу «Мистецтво», 1919 р. Г. Нарбут

Ілюстрація споруди будинку учителя, де перебувала Центральна Рада у 1917–1918 рр. – на зворотному боці банкноти, також по центру. За аналогією лицьового боку ліворуч і праворуч від зображення будівлі – стилізовані ілюстрації квітів та орнаментальна рамка за периметром.

Літературі на даних паперових грошах є унікальними, оскільки були спроектовані Борисом Максимовим спеціально для даної серії банкнот. Щодо захисних елементів першої серії банкнот, емісія якої не відбулася, достовірно невідомо.

Перша емісована банкнота номіналом у 50 грн (рис. 3) мала розмір 133×66 мм. Колірну гаму було суттєво змінено на сукупність синього, жовтого та фіолетового. Композиція банкноти також зазнала змін: від симетричного розміщення елементів із чітко визначеним центральним акцентом дизайнери перейшли до асиметричного розташування контенту. Зазнала змін і графічна стилізація портрета Михайла Грушевського, а також презентація діяча – він зображений у старшому віці. На тлі лицьового боку банкноти зображено підкладку з орнаментальною рамкою. Із правого боку розташоване вікно будівлі Національного банку України та латентне зображення із зазначенням номіналу. Із лівого боку розміщено орнаментальну композицію квітового букету та наскрізний елемент. Також з'являється рельєфний елемент у вигляді кола та напису номіналу для ідентифікації банкноти людьми з порушенням зору.

Концептуальної зміни зазнало зображення архітектурної пам'ятки на зворотному боці банкноти. Ілюстрацію Будинку вчителя замінено на будівлю Верховної Ради України. Таку трансформацію можна пояснити бажанням влади позиціювати на банкнотах не минулий уряд УНР, а новий уряд незалежної України кінця XX ст. Із правого боку знаходиться портал, обрамлений квітковим орнаментом; він слугує місцем для водяного знаку з портретом Грушевського та наскрізного елемента. Із лівого боку видно фрагмент будівлі НБУ, що є ще одним символом нової держави.

Рис. 3. Банкнота номіналом 50 грн зразка 1992 р.

Емісія другого покоління дизайну банкноти відбулася у 2004 р. Ця банкнота (рис. 4) мала розмір 136×72 мм. Колірна гама була позбавлена зайвих кольорів та уніфікована у фіолетових відтінках. Такий прийом був вибраний для всіх банкнот: зелений – для 20 грн, темно-оливковий – для 100 грн, рожевий – для 200 грн, сіро-коричневий – для 500 грн.

Рис. 4. Банкнота номіналом 50 грн зразка 2005 р.

Композиція залишилася асиметричною та виваженою. Портрет Грушевського було замінено на нову графічну версію. У візуальну систему купюри введено додаткове семантичне поле – ілюстрація, що була розміщена на палітурці книги Грушевського «Ілюстрована історія України», виконана Василем Кричевським у 1912 р. (рис. 5). Прототипом для неї могла слугувати гравюра із цієї книги, зокрема малюнок «іл. 227. Козаки (сучасна гравюра)» (рис. 5) [3]. Ще однією відсилкою до мистецької спадщини незалежної України періоду УНР є рельєфні зображення квітів, за стилем схожі на роботу Георгія Нарбута (рис. 6). Таку саму ілюстрацію можна зустріти і на першому ескізі банкноти 1992 р.

Рис. 5. Походження ілюстрації, зображеної на банкноті 2004 р.

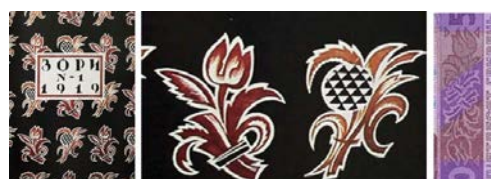

Рис. 6. Обкладинка часопису «Зори» 1919 р. Г. Нарбут, фрагмент зображення на купюрі 2005 р.

Уперше на банкноті було додано Державний Герб та логотип НБУ. На лицьовому боці позначення номіналу виконано оптично-змінною фарбою. Додали також захисну полімерну стрічку. Тло лицьового боку заповнює флористичний орнамент, повторюючи ілюстровані квіткові букети, зображені на минулих версіях цієї банкноти.

Характерно, що на зворотному боці банкноти зображення будівлі Верховної Ради України знов замінено на будівлю КМБУ, під якою використано підпис не «Будинок учителя», як у першому ескізі банкноти, а «Будинок Української Центральної Ради», що звучить більш політично ствердно й урочисто. Навколо споруди розміщено ілюстрацію селян із банкноти номіналом 100 грн зразка 1928 р., спроектованої Георгієм Нарбутом (рис. 7) [6]. Тлом для банкноти є стилізована квітова ілюстрація, яка за стилем нагадує зворотний бік банкноти Нарбута (рис. 7).

Рис. 7. Банкнота УНР номіналом 100 грн зразка 1928 р., фрагмент зображення на купюрі 2005 р.

Типографія банкноти зазнала змін: у ній здійснено перехід від автентичної української літерації до утилітарного гротескного накреслення шрифту.

Останній, третій, варіант дизайну випущених в обіг українських банкнот здійснено в 2019 р. Розмір не змінився відносно попередньої серії. Кольорова гама також не зазнала значних змін і залишилася у поєднаннях фіолетових кольорів із більш делікатним використанням контрастності. Лицьовий бік банкноти було композиційно змінено: елементи розташували у дзеркальному відображенні порівняно з попередньою серією. Знак НБУ прибрали з банкноти у цій серії. Було додано оптично-змінний елемент у вигляді прапора, що символізує причетність Грушевського до українського державотворення. Відбулася зміна шрифту на Futura Bold. Додатковий напис номіналу виконано шрифтом, який не вдалося ідентифікувати, тому можна припустити, що ця літерація була розроблена дизайнерами у такому ж стилі, як і накреслення Futura Bold, але з тоншим основним та додатковим штрихами.

На зворотному боці банкноти контраст ілюстрації з селянами було зменшено, композиційно кардинальних змін не відбулося.

Також на тлі зник рослинний візерунок, але з'явилося коло, яке візуально доповнило композицію. Аналіз напису виявив схожість із шрифтом Ragtime TS Bold. Рукописне текстове відображення номіналу виконане шрифтовою гарнітурою Bickham Script Three.

Рис. 8. Банкнота номіналом 50 грн зразка 2019 р.

Динаміка дизайну українських паперових грошей упродовж 27 років, розглянута на прикладі купюри номіналом 50 грн (табл. 1), свідчить про усвідомлення влади того, що вигляд банкноти має велике значення і для внутрішніх соціокультурних процесів у країні, і у міжнародному представництві. Візуальна система банкнот впливає не лише на утилітарність та художню цінність цього платіжного засобу, а й презентує цінності та створює образ країни, з якими її уряд хоче, щоб її асоціювали на світовій арені.

Ефективність функціонуванні грошових знаків як об'єктів національної ідентифікації багато в чому проявляється у ставленні до них населення країни. Уважаємо, що це тема гідна масштабного соціологічного дослідження з виборкою, відповідною населенню України. Проведене нами у травні 2025 р. опитування має локальний характер та конкретні цілі, утім, надає показові результати. Основне його завдання полягало у вивченні ставлення молоді до дизайну українських банкнот, а також значення української гривні для їхнього відчуття національної ідентичності. Опитування охопило 100 респондентів, більшість з яких (~90%) – студентська молодь 18–24 років. Професійна орієнтація і студентів, і вже дипломованих професіоналів – широкий спектр галузей візуальних комунікацій. Анкета містила запитання щодо обізнаності про зміни дизайну гривні, важливість зовнішнього вигляду грошей, оцінку окремих візуальних елементів (портрети, архітектура, орнаменти), а також про емоційне сприйняття дизайну та ідеї щодо його поліпшення.

За результатами опитування більшість учасників добре обізнані з еволюцією дизайну гривні (рис. 9). Приблизно 79% респондентів зазначили, що помітили зміни в оформленні банкнот протягом останніх років. Вони активно слідкують за темою і знають деталі (наприклад, згадували про існування кількох

Таблиця 1

Порівняльна таблиця візуальних елементів банкноти

	1992 (ескіз)	1992	2005	2019
Композиція	Симетрія, наявність центрального елемента	Асиметрія основної ілюстрації. Симетрія в написах		
Колорит	Рожевий, зелений, жовтий	Фіолетовий, синій, жовтий	Фіолетовий, синій, рожевий	
Шрифти	Автентичні літерації		Гротескні шрифти	Futura Bold, Ragtime TS Bold, Bickham Script Three
Ілюстративні елементи культурно-історичної спадщини	Ілюстрація з журналу «Мистецтво», 1919 р. Г. Нарбут	Рослинні ілюстрації	– Обкладинка часопису «Зори» 1919 р. Г. Нарбут. – ілюстрація з банкноти УНР номіналом 100 грн зразка 1928 р. – палітурка «Ілюстрована історія України» Грушевський М.С., виконана В. Кричевським у 1912 р.	
Архітектурна пам'ятка	Будинок учителя	Верховна Рада України	Будинок учителя	
Портрет діяча	Розворот зліва направо, розміщення в центрі	Розворот справа наліво	Розворот справа наліво	Розворот справа наліво, розміщення у центрі
Орнаментальні мотиви	Рослинні мотиви			Геометричні орнаменти
Додаткові графічні елементи	Рослинні елементи	Фрагменти будівлі НБУ	Стилізована квітка	Стилізована квітка та прапор

3. Дизайн якої серії банкнот, на вашу думку, є найзручнішим у використанні?

81 відповідь

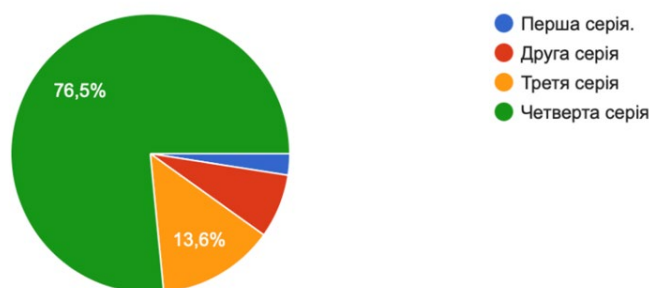

Рис. 9. Ставлення респондентів до зручності використання різних серій банкнот

серій банкнот – двох, трьох чи навіть чотирьох). Половина, а саме 54%, опитаних не лише помітили, а й знають про щонайменше дві серії оновлених банкнот. Це свідчить про досить високий рівень інтересу до теми.

Молодь, особливо та, що професійно належить до творчих спеціальностей, демонструє високу увагу до візуального середовища: вони помічають найменші зміни, цікавляться естетикою, пропонують креативні ідеї. Натомість невелика частка учасників старшого віку або з недизайнерських сфер частіше виявляла консерватизм чи байдужість до теми. Наприклад, лише 28,5% недизайнерів заявили, що зовнішній вигляд грошей

для них важливий, тоді як серед дизайнерів таких удвічі більше (62%). У цілому понад 2/3 опитаних вважають, що хороший дизайн підвищує цінність грошей (рис. 10).

Жінки (яких у вибірці 56,8%) у цілому трішки частіше, ніж чоловіки, звертали увагу на естетичні деталі. Зокрема, серед жінок більше тих, хто із задоволенням розглядає орнаменти (59% жінок проти 40% чоловіків), і менше тих, хто вважає орнаменти застарілими. Жінки також більшою мірою згодні, що гарний дизайн грошей підвищує їхню цінність: 72% жінок погодилися із цим, тоді як серед чоловіків – близько 50%. Чоловіки дещо частіше висловлювали позицію, що «дизайн

9. Чи мотивує вас хороший дизайн банкнот більше цінувати їх?

81 відповідь

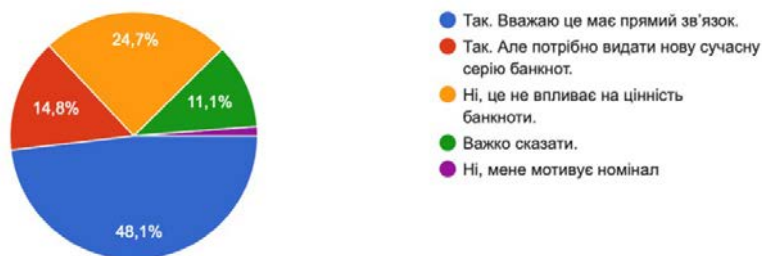

Рис. 10. Ставлення респондентів щодо мотивації дизайну цінувати банкноти

не впливає на цінність – цінний сам номінал». Попри це загальні вподобання щодо конкретних елементів (портретів, пам'яток) суттєво не різняться між чоловіками і жінками – відмінності проявилися лише в ступені зацікавленості та вимогливості до дизайну.

У цілому респондентами підтримується загальна вибрана стратегія семантичного наповнення банкнот. Понад 70% респондентів позитивно оцінили наявність на банкнотах портретів видатних українців. Вони асоціюють їх із гордістю, національною пам'яттю та патріотизмом, що підтверджує комунікативну силу цього елемента дизайну. Сукупно 84% опитаних схвалюють зображення архітектурних пам'яток. 62% респондентів звертають увагу на використані орнаментальні елементи купюр і вважають їх важливою естетичною деталлю. Хоча треба зазначити, що 31% їх не помічають, а 10% вважають застарілими – це сигналізує про запит на стилістичне оновлення традиційних орнаментів у дизайні банкнот. Учасники опитування проявили побажання щодо більш яскравої та сучасної палітри кольорів на банкнотах. Це свідчить, що стримана кольорова гама хоча і виглядає виважено, сприймається як дещо застаріла. Вартим уваги є те, що 11% висловили бажання бачити на банкнотах зображення української природи – флори та фауни. Це може стати напрямом для майбутніх інновацій у дизайні українських банкнот.

ВИСНОВКИ

Дизайн банкнот відіграє вирішальну роль у відображенні національних символів та культурної спадщини країни, що забезпечує комунікативну функцію грошових знаків. Контент, яким заповнено простір банкноти, вибирається відповідно до ідей та образу країни, яку цей носій має відображати для її громадян та нерезидентів. Дизайн банкноти затверджує уряд. На прикладі того, як змінювали будівлю КМБУ на ВР України, можна припустити, що банкнота виступає комунікативно-політичним

інструментом. Влада формує довіру громадян до держави створенням і закріпленням стійких асоціацій її з діяльністю видатних діячів та здобутків, яких він досяг у тій чи іншій галузі. На прикладі банкноти номіналом 50 грн з'ясовано, що контекст функціонування грошей впливає не лише на утилітарність та художню цінність цього платіжного засобу, а й презентує цінності та образ країни, з якими уряд держави хоче, щоб її асоціювали на світовій арені.

Проаналізувавши чотири різні варіанти дизайну банкноти номіналом 50 грн, можна зробити висновок, що візуальні характеристики однозначно етнічного походження, закладені Василем Лопатою та Борисом Максимовим, було прибрано з банкнот. Натомість з'явилися графічні елементи, створені В. Кричевським і Г. Нарбутом, як символи і української державності періоду УНР, і звернення до традиційної української культури, але переосмислені в контексті актуальних трендів часу.

Результати проведеного опитування свідчать, що загальне ставлення до теми дизайну грошей в українській аудиторії позитивне: люди цінують естетику валюти своєї країни і переважно задоволені напрямом, у якому вона розвивається. Особливо високо оцінено останню серію банкнот, що свідчить про успішність зусиль НБУ щодо оновлення дизайну. Естетична привабливість грошей має для людей значення не лише практичне, а й культурне: красиві банкноти підсвідомо сприймаються ціннішими. Водночас є запит на візуальні модифікації: молоде покоління хотіло би бачити у дизайні гривні більше відображення сучасної України та її природи. Таким чином, баланс традиційних образів (що викликають гордість) і нових креативних рішень (що відповідають духу часу) може стати запорукою того, що гривня й надалі буде не лише платіжним засобом, а й візуальним символом, який люди люблять і яким пишаються.

ЛІТЕРАТУРА

[1] «Гривня. Більше ніж гроші»: 35 тисяч людей відвідали виставку про історію та символіку національної валюти. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/grivnya-bilshe-nij-groshi-35-tisyach-lyudey-vidvidali-vistavku-pro-istoriyu-ta-simvoliku-natsionalnoyi-valyuti> (дата звернення: 26.07.2025).

[2] Гончаров В.В. Гроші як предмет соціально-філософського дискурсу (аксіологічний аспект дослідження) : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03. Донецьк, 2010. 18 с.

[3] Грушевський М. Ілюстрована історія України з додатками та доповненнями / уклад. Й.Й. Брояк. Донецьк : БАО, 2008. 733 с.

[4] Еволюція гривні. Як змінився дизайн української валюти за 20 років. 2016. URL: <https://tsn.ua/groshi/evolyuciya-grivni-yak-zminivsia-dizayn-ukrayinskoyi-valyuti-za-20-rokiv-628406.html> (дата звернення: 25.07.2025).

[5] Киричок А.П., Мельниченко А.А. Грошова культура населення в контексті дослідження соціальних комунікацій. *Вісник Книжкової палати*. 2013. № 12. С. 42–43.

[6] Лагутенко О. *Graphein* графіки: нариси з історії української графіки ХХ століття. Київ : Грані-Т, 2007. 168 с.

[7] Марковецька Г.М. Паперові грошові знаки і бони Східної Галичини 1914–1920 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.06. Київ, 2004. 19 с.

[8] Національний банк України. Історія української гривні. URL: <https://bank.gov.ua/ua/uah/uah-history> (дата звернення: 27.07.2025).

[9] Петрашик В., Пилипчук В. Еволюція української банкноти у ХХ – на початку ХХІ століття: стилістичні й художні особливості. *Наукові записки*. 2023. № 34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2023-34-19>.

[10] Рymar А.П. Українські гроші як атрибут соціокультурної самоідентифікації національної держави : автореф. дис. ... канд. культурології : 26.00.01. Київ, 2009. 20 с.

[11] Садко Є. Українські банкноти (карбованці, гривні, шаги). 2020. URL: <https://rentafont.com.ua/blog/znadibky-Istorychni-ukrainski-banknoty-karbovantsi-hryvni-shahy> (дата звернення: 27.07.2025).

[12] Скринник З.Е. Гроші як соціокультурний феномен у вимірах практичної філософії : автореф. дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.03. Львів, 2007. 40 с.

[13] Трифонова Н.О., Березнюк Т.О. Творчі українських банкнот періоду національно-демократичної революції 1917–1921 рр. *Наукові праці Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Серія «Історія»*. 2017. Т. 292. Вип. 280. С. 32–35.

[14] De Heij H. Banknote design for retailers and public // *DNB Occasional Studies*. 2010. Vol. 8(4). P. 161–164.

[15] Kleivan A. Norwegian Banknote Designs. URL: <https://www.arelkleivan.com/norwegianbanknotes> (дата звернення: 27.07.2025).

[16] KyivGallery. Дизайн української гривні: історія появи, подальша еволюція та автори. URL: <https://kyiv.gallery/statii/dyzain-ukrayinskoyi-grivni-istoriya-poyavi-podalsha-evolyuciya-ta-avtory> (дата звернення: 27.07.2025).

[17] Ojedo F., Macizo P. The value of banknotes: relevance of size, colour and design. *Psychological Research*. 2023. Vol. 87. P. 1944–1952. DOI: 10.1007/s00426-022-01764-x.

[18] Raffei A., Karimi A., Bodaghi M. Polymer Banknotes: A Review of Materials, Design, and Printing.

Sustainability. 2023. Vol. 15, No. 4. Article 3736. DOI: 10.3390/su15043736.

[19] Speed C., Rankin J., Elsdon C., Vines J. The future of money as a design material. In: Lockton D. et al. (eds.) *DRS2022: Bilbao*, 25 June – 3 July. Bilbao, Spain, 2022. DOI: 10.21606/drs.2022.785.

[20] Stevanovski B., Klein R.M. Where do people look when they look at money? *International Journal of Industrial Ergonomics*. 2022. Vol. 88. Article ID 103261. DOI: 10.1016/j.ergon.2022.103261.

REFERENCES

[1] *Hryvnia. Bilshe nizh hroshi: 35 tysyach lyudey vidvidaly vystavku pro istoriyu ta symboliku natsionalnoyi valyuty* [Hryvnia. More than money: 35 thousand people visited the exhibition about the history and symbolism of the national currency]. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/grivnya-bilshe-nij-groshi-35-tisyach-lyudey-vidvidali-vistavku-pro-istoriyu-ta-simvoliku-natsionalnoyi-valyuti> [in Ukrainian].

[2] Honcharov, V.V. (2010). *Hroshi yak predmet sotsialno-filosofskoho dyskursu* (aksiolohichnyy aspekt doslidzhennya) [Money as an object of socio-philosophical discourse (axiological aspect of study)]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Donetsk National University. [in Ukrainian].

[3] Hrushevskiy, M.S. (2008). *Iliustrovana istoriia Ukrainy z dodatkami i dopovnenniyami* [Illustrated history of Ukraine with additions and supplements] (Y.Y. Broiak, Ed.) Donetsk: BAO. [in Ukrainian].

[4] TSN.ua. (2016). *Evolutsiia hryvni: Yak zminyvsia dyzain ukrainskoi valyuty za 20 rokiv* [The evolution of the hryvnia: How the design of Ukraine's currency has changed over 20 years]. Retrieved from: <https://tsn.ua/groshi/evolyuciya-grivni-yak-zminivsia-dizayn-ukrayinskoyi-valyuti-za-20-rokiv-628406.html> [in Ukrainian].

[5] Kyrychok, A.P., & Melnychenko, A.A. (2013). *Hroshova kultura naselennia v konteksti doslidzhennia sotsialnykh komunikatsii* [The monetary culture of the population in the context of studying social communications]. *Visnyk Knyzhkovoї Palaty*, (12), 42–43. [in Ukrainian].

[6] Lahutenko, O. (2007). *Graphein hrafiky: Narysy z istorii ukrainskoi hrafiky XX stolittia* [Graphein graphics: Essays on the history of Ukrainian graphics of the 20th century]. Kyiv: Hranі-T. [in Ukrainian].

[7] Markovetska, H.M. (2004). *Paperovi hroshovi znaky i bony Skhidnoi Halychyny 1914–1920 rr.* [Paper banknotes and bonds of Eastern Galicia 1914–1920]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. M.S. Hrushevskiy Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies, NAS of Ukraine. [in Ukrainian].

[8] *Natsionalnyy bank Ukrainy. Istorii ukrainskoi hryvni* [History of the Ukrainian hryvnia]. Retrieved from: <https://bank.gov.ua/ua/uah/uah-history> [in Ukrainian].

[9] Petrashyk, V., & Pylypchuk, V. (2023). *Evolutsiia ukrainskoi banknoty u XX – na pochatku XXI stolittia: Stylistychni i khudozhni osoblyvosti* [Evolution of Ukrainian banknotes in the 20th and early 21st centuries: Stylistic and artistic features]. *Naukovi Zapyzky*, (34). <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2023-34-19> [in Ukrainian].

[10] Rymar, A.P. (2009). *Ukrainski hroshi yak atribut sotsiokulturnoi samoidentyfikatsii natsionalnoi derzhavy* [Ukrainian money as an attribute of the sociocultural self-identification of the national state]. *Extended abstract of Candidate's thesis*. Kyiv National University of Culture and Arts. [in Ukrainian].

[11] Sadko, Ye. (2020). *Ukrainski banknoty (karbovantsi, hryvni, shahy)* [Ukrainian banknotes: Karbovantsi, hryvnias, shahs]. Retrieved from: <https://rentafont.com.ua/blog/znadibky-Istorychni-ukrainski-banknoty-karbovantsi-hryvni-shahy> [in Ukrainian].

[12] Skrynnyk, Z.E. (2007). Hroshi yak sotsiokulturnyi fenomen u vymirakh praktychnoi filosofii [Money as a sociocultural phenomenon in the context of practical philosophy]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Ivan Franko National University of Lviv. [in Ukrainian].

[13] Trifonova, N.O., & Berezniuk, T.O. (2017). Tvortsi ukrainskykh banknot periodu natsionalno-demokratychnoi revoliutsii 1917–1921 rr. [Creators of Ukrainian banknotes during the national-democratic revolution of 1917–1921]. *Naukovi Pratsi Chornomorskoho Natsionalnoho Universytetu imeni Petra Mohyly. Seriya: Istorii*, 292(280), 32–35. [in Ukrainian].

[14] De Heij, H. (2010). Banknote design for retailers and public. *DNB Occasional Studies*, 8(4), 161–164. [in English].

[15] Kleivan, A. *Norwegian banknote designs*. Retrieved from <https://www.arekleivan.com/norwegianbanknotes> [in English].

[16] KyivGallery. *Dyzain ukrainskoi hryvni: istoriia poiavy, podalsha evoliutsiia ta avtory* [Design of the Ukrainian hryvnia: History of origin, further evolution, and authors]. Retrieved from <https://kyiv.gallery/statii/dyzain-ukrayinskoyi-gryvni-istoriya-poyavi-podalsha-evolyuciya-ta-avtory> [in Ukrainian].

[17] Ojedo, F., & Macizo, P. (2023). The value of banknotes: Relevance of size, colour and design. *Psychological Research*, 87, 1944–1952. <https://doi.org/10.1007/s00426-022-01764-x> [in English].

[18] Rafiei, A., Karimi, A., & Bodaghi, M. (2023). Polymer banknotes: A review of materials, design, and printing. *Sustainability*, 15(4), 3736. <https://doi.org/10.3390/su15043736> [in English].

[19] Speed, C., Rankin, J., Elsdon, C., & Vines, J. (2022). The future of money as a design material. In D. Lockton, S. Lenzi, P. Hekkert, A. Oak, J. Sádaba, & P. Lloyd (Eds.), *Proceedings of DRS2022: Bilbao, 25 June – 3 July*. Bilbao, Spain. <https://doi.org/10.21606/drs.2022.785> [in English].

[20] Stevanovski, B., & Klein, R.M. (2022). Where do people look when they look at money? *International Journal of Industrial Ergonomics*, 88, 103261. <https://doi.org/10.1016/j.ergon.2022.103261> [in English].

ABSTRACT

Hrynko D. The dynamics of banknote design in independent Ukraine in the sociocultural dimension.

The purpose of article is to examine the dynamics of the development of visual language and communicative elements in Ukrainian paper currency using the 50-hryvnia banknote as a case study. It also seeks to explore the attitudes of Ukrainian youth professionally oriented in graphic design toward the phenomenon of the national currency.

Methodology. The research is based on a visual analysis of the 50-hryvnia banknote, including comparative analysis of design changes over time, semantic interpretation of its graphic elements, and a sociological survey of design-oriented youth. Empirical data were obtained through a quantitative survey of a targeted sample of Ukrainian youth specializing in graphic design.

Results. The analysis of the evolution of the 50-hryvnia banknote during the period of Ukraine's renewed independence reveals a shift from overtly ethnic decorative motifs to a more complex system of symbols rooted in the Ukrainian People's Republic and traditional culture, reinterpreted through contemporary visual culture trends. It is established that the Ukrainian government, as the primary commissioner of banknote design, fosters public trust by anchoring national identity to prominent historical figures and their achievements. Currency design affects not only the functional and aesthetic value of banknotes but also serves as a medium for communicating national values and the image the government wishes to present on the global stage. The survey results indicate a high level of interest among design-oriented youth in the aesthetics of the national currency and broad approval of its semantic content. Respondents confirmed that the hryvnia is perceived not only as a means of payment but also as a symbol of national culture and identity.

Scientific novelty. The study offers an interdisciplinary perspective by combining art analysis with sociological methods to investigate Ukrainian banknote design. It reveals how youth perceive money as both a marker of national identity and a channel of visual communication, highlighting the influence of design on this perception.

Practical relevance. The findings can be valuable for designers involved in shaping national visual identity, as well as for governmental institutions responsible for approving banknote designs, offering guidance for enhancing the symbolic expression and visual appeal of future currency series.

Keywords: graphic design, banknote design, currency, money, visual communication, hryvnia, identity, portrait, illustration, architectural landmark, survey, design analysis.

AUTHOR'S NOTE:

Hrynko Dmytro, Postgraduate Student at the Department of Graphic Design, Assistant Professor at the Department of Graphic Design, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv, Ukraine, e-mail: dimagrino@gmail.com, orcid: 0000-0001-5403-2639.

Стаття подана до редакції 28.07.2025 р.
Стаття прийнята до опублікування 25.08.2025 р.

Стаття опублікована 30.10.2025 р.